ЛАТИНСЬКА АМЕРИКА 12.12.2025 | Сандра Вайс

Сильна рука повертається

Розворот Латинської Америки вправо – не тільки заслуга Трампа: ліві програли самим собі. Але незабаром все знову може змінитися.

Гондурас – не та країна, якій президент США Дональд Трамп приділяє багато уваги. З 2022 року там навіть немає посла США. Але наприкінці листопада Трамп опублікував довгий політичний аналіз майбутніх виборів в цій центральноамериканській державі: «Чи зможе Мадуро зі своїми наркотерористами захопити ще одну країну так само, як Кубу, Нікарагуа та Венесуелу? Людина, яка бореться за демократію і проти Мадуро – це Тіто Асфура, кандидат в президенти від Національної партії». Так звучала його однозначна рекомендація в контексті виборів.

Чи переможе Асфура і чи сильно Трамп вплинув на результат, поки незрозуміло. Але ясно як день, що президент США зі своїм бінарним світоглядом (лівий = комуніст = зло; правий = антикомуніст = добро) безсоромно втручається в чужі вибори. Буквально в жовтні, незадовго до парламентських виборів, Трамп підтримав лібертаріанського главу Аргентини Мілея валютним свопом на суму $20 млрд для стабілізації обмінного курсу, заодно пригрозивши, що в разі поразки Мілея більше не буде таким щедрим.

Схоже, Латинській Америці доведеться звикати до подібних зазіхань. 2 грудня Трамп підтвердив доктрину Монро XIX століття, при цьому переосмисливши її як карт-бланш на зміцнення влади США над їхнім задвірком і відтіснення звідти «ворожих сил». Ця стратегія (американські медіа називають її «доктрина Донро») силоміць заганяє регіон в неоколоніальну схему «друг-ворог», тлумачити яку – привілей Трампа.

Така інтерпретація очевидна з заголовків на зразок «В Гондурасі лідирує трампівський кандидат». Самі латиноамериканські ліві, здається, прийняли відведену їм роль ворога. Експрезидент Гондурасу Селая, чия ліва партія Libre зазнала явної поразки, звинуватив Трампа в «виборчому перевороті». Колишня ліво-

пероністська президентка Аргентини Кіршнер осудила Мілея за те, що ним нібито керують іноземні сили.

Роль жертви зручна, але це самообман

Роль жертви зручна, але це самообман. Насправді для прогресистів настали важкі часи. Цього року вони програли всюди: в Еквадорі, Болівії, Аргентині, Гондурасі, а в грудні, ймовірно, програють і в Чилі. Закінчується так звана рожева хвиля, яка почалася на рубежі тисячоліть. Тоді лівим в багатьох країнах вперше вдалося відібрати владу у традиційних правоконсервативних еліт.

Тепер ситуація інша. В більшості країн зараз правлять ультраправі сили з авторитарними схильностями. Вони мають глобальні мережі і фінансуються лобістами з галузі технологій, фінансів і сировини. Ці сили заявляють про себе, зокрема, рухом кліматичних скептиків та антигендерним рухом за підтримки лібертаріанських аналітичних центрів, таких як мережа Atlas.

Ще одна тримальна конструкція правих рухів – союзи з ультраконсервативними євангельськими церквами, які нині є важливими учасниками соціальних і політичних процесів в багатьох латиноамериканських країнах (Бразилії, Центральній Америці), а подекуди мають власні медіаконгломерати й навіть партії.

Однак головним чинником стрімкого підйому правих стали потрясіння через COVID-19. Пандемія відкинула 22 млн людей в регіоні за межу бідності, а також виявила корупцію і структурні недоліки державних систем охорони здоров'я та соціального забезпечення. Заскочені зненацька, уряди держав Латинської Америки інтуїтивно вдалися або до авторитарно-агресивної поведінки (Аргентина, Сальвадор, Еквадор, Перу), або до заспокійливої (Бразилія, Мексика). Перші задушили економіку, другі змирилися з сотнями тисяч смертей.

Держава як інститут виявилася надзвичайно вразливою. Цим скористалася організована злочинність. Вона почала створювати міжнародні мережі, вербувати нових членів, диверсифікувати свою бізнес-модель (торгівля людьми, азартні ігри, незаконний видобуток золота, захоплення земель, проституція, підробка товарів, рекет), проникати в державу та економіку, при цьому відкриваючи для себе країни, які раніше вважалися безпечними, такі як Уругвай, Коста-Ріка та Еквадор. Щойно послабилися карантинні обмеження,

насильство і наркоторгівля злетіли до небес. Проте образ похмурого наркобарона з бідного району нині максимально далекий від реальності. Латиноамериканські капо – це успішні бізнесмени та політики з міжнародними зв'язками, чиї діти відвідують елітні школи та університети.

Ліві уряди довго боролися з цим, але, як недавно визнав лівий президент Уругваю Орсі, дати гідну відсіч не змогли. Праві політики, навпаки, скористалися кризою для досягнення політичного успіху, а саме пообіцяли «сильну руку» (Букеле в Сальвадорі, Нобоа в Еквадорі).

Але не тільки зовнішні фактори відіграли свою роль. Латиноамериканські ліві програли самим собі. Ліві каудільйо, як-от Ево Моралес в Болівії або Уго Чавес в Венесуелі, поступово відмовилися від прогресивних реформ і демократичних принципів, таких як поділ влади, і стали вдаватися до клієнтелізму та авторитарних методів правління, приховуючи це за допомогою популістської антиелітарної пропаганди.

«Рожеві» уряди повністю або частково провалили важливі структурні реформи охорони здоров'я та освіти, як і боротьбу з корупцією. Каудилізм, культ лідера, позбавив лівих багатьох колишніх прихильників, які сподівалися на демократичну модернізацію, але отримали нову хвилю авторитарних і корумпованих моделей правління.

«Рожеві» держави купалися в грошах завдяки буму експорту сировини в Китай, де був високий попит. Але ці гроші з'їдало шалене споживацтво новоспеченого середнього класу та корумпований державний апарат. Той ставав все менш ефективним, бо лояльність цінувалася більше, ніж компетентність. Бідність зменшувалася всюди, але водночас поглиблювалася соціальна прірва, оскільки багаті отримували набагато більше вигоди від буму.

Головна причина полягає в тому, що ліві сили відмовилися від політичних амбіцій і піддалися ілюзії, ніби достатньою кількістю грошей можна замаскувати недоліки

Але головна причина полягає в тому, що ліві сили відмовилися від політичних амбіцій і піддалися ілюзії, ніби достатньою кількістю грошей можна замаскувати недоліки моделі розвитку та купити перемогу на виборах. Критикувати нестримний капіталізм (за ризик потрапити в боргову пастку) та екстрактивізм, руйнівний для довкілля і небезпечний для прав людини, насмілювалися хіба кілька лівих

моделі розвитку та купити перемогу на виборах

інтелектуалів, і ті не завжди.

Яскравий приклад – Еквадор. Лівий президент Корреа порушував права природи, які сам закріпив в Конституції 2008 року, а згодом назвав «надмірним правовим захистом», що заважає розвитку економіки. Адже такі країни, як Венесуела, Еквадор і Болівія, жили і живуть за рахунок експорту сировини. Ліві бачили в цьому не структурну проблему, а лише проблему перерозподілу або, в найкращому разі (як в Болівії за Ево Моралеса), привід розвивати власну промисловість.

Поляризуюча риторика популістів (Чавес любив стверджувати, що він і є народ, а його противники – всього-на-всього парочка гнилих олігархів) настроювала населення одне проти одного. Деякий час це працювало на мобілізацію власної виборчої бази, але зараз ненависть повертається з подвійною силою.

Те, що ліві несуть кару за свої провали і виборчий маятник відхиляється вправо, є цілком закономірним. Питання в тому, як довго ця тенденція триватиме. Адже праві досі не відреагували адекватно на множинну системну кризу з великим конфліктним потенціалом. Вони лише шукають цапів-відбувайлів, таких як «лівацтво», злочинці чи міграція.

Паливний покер Трампа випливає з того, що США стали експортером сланцевого газу та нафти, і пов'язаний з надією на новий цикл високих цін на сировину. Він такий не один: глави держав Латинської Америки, навіть ліві, як-от президент Бразилії Лула, стимулюють видобуток нафти та гірничу промисловість. Саме тому Букеле скасував заборону на видобуток копалин в Сальвадорі, саме тому Мілей скасував захист льодовиків, саме тому парламенти Бразилії і Перу під впливом новоспечених еліт скасовують закони про охорону довкілля.

Там, де колись ліві купували підтримку за соціальні програми, тепер праві ведуть культурні війни, знижують зарплати, намагаються обнулити досягнення в соціальній сфері та криміналізувати будь-яку критику: чи то з боку журналістів, чи то корінних народів, чи то екоактивістів. В довгостроковій перспективі це не на користь нижчим верствам населення, як і нестабільному середньому класу. Напруга в суспільстві надзвичайно висока. Глава Еквадору Нобоа щойно відчув її на собі. Після масових протестів корінних народів він однозначно програв референдум, який мав послабити екологічні

та трудові права і повернути в країну американські військові бази.

Отже, ідеологічна картина в Латинській Америці незабаром може знову змінитися. Але для цього потрібні дві умови: демократія повинна бути стійкою й не перетворюватися на суто фасадну, а прогресивні сили повинні наважитися радикально оновити програму та персонал.

Переклад з німецької Дар'ї Прусенко

Сандра Вайс
Мехіко

Сандра Вайс (Sandra Weiss) - політолог і колишній дипломат. До 1999 року вона була редактором інформаційного агентства AFP. Як вільний кореспондент Латинської Америки, вона публікує свої статті також у газетах Die Zeit і Die Welt.